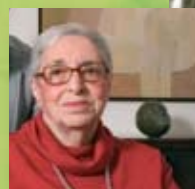

Część 2

Antysemityzm – ciągle zmaganie?

Materiały edukacyjne na temat historii Żydów i antysemityzmu w Europie po 1945 r.
Dom Anny Frank, OBWE/ODIHR

1 Po Auschwitz. Pozostać czy wyjeżdżać?

W 1945 r. II wojna światowa dobiegła końca. Pochłonęła ok. 55 mln ofiar. Wielu ludzi straciło życie na skutek działań wojennych i polityki przemocy, inni umarli z głodu lub w wyniku chorób. Naziści wymordowali kilka milionów Żydów w obozach zagłady. Ofiarami ich zbrodniczej polityki padli także Romowie, Polacy, radzieccy jeńcy wojenni, niepełnosprawni, homoseksualiści, działacze ruchu oporu.

Powrót do normalnego życia wielu Żydów, którym udało się przeżyć wojnę i Holokaust uciekło z Europy. Woleli wyjechać do Argentyny, Stanów Zjednoczonych, Ameryki Północnej czy Palestyny. Niektórzy jednak, tak jak holenderska dziennikarka Frieda Menco, pozostali w krajach, gdzie się urodzili. Podobnie postąpił Marek Edelman, ostatni z żyjących przywódców powstania w getcie warszawskim. Frieda Menco przeżyła obóz koncentracyjny Auschwitz i po wojnie jako dziewiętnastoletnia dziewczyna wróciła do Holandii. Tutaj poświęciła się działalności na rzecz obrony praw mniejszości. Marek Edelman osiedlił się w Łodzi, gdzie mieszka do dzisiaj. Wybrał zawód lekarza, aby ratować życie innych ludzi, i jest znanym kardiologiem. W 1970 roku przyłączył się do działalności opozycyjnej i był jednym z założycieli Komitetu Obrony Robotników. Działał też aktywnie w Solidarności, za co w 1981 roku został internowany. Kilka lat później wziął udział w rozmowach okrągłego stołu, a potem został posłem do pierwszego demokratycznie

wybranego w Polsce Parlamentu (1989-1993).

„W naszym domu mieszkają inni”

Frieda Menco: „Podczas wyzwolenia obozu Auschwitz dnia 27 stycznia 1945 roku, przebywałam tam razem z matką. Byłam wtedy już strasznie osłabiona. Nie byłam nawet w stanie iść i stać o własnych siłach. Trzeba mnie było nieść. W drodze do Holandii opiekowali się mną Rosjanie, Polacy, Anglicy i Amerykanie. Z inną reakcją spotkałam się w Holandii. Przyjęto nas tutaj z chłodem. Kiedy dotarliśmy w końcu do celu przekonane, że nareszcie jesteśmy w domu, nie mogliśmy otworzyć drzwi do naszego mieszkania. Zadzwoniliśmy do drzwi. Okazało się, że w naszym domu mieszkają już inni ludzie. Nie chcieli wpuścić nas do środka. Trzeba było wzywać policję. Wciąż musimy stać w kolejkach, załatwiając różne sprawy. Tak działo się z wieloma powracającymi. Pozostawiono nas samym sobie. To, co Żydzi przeszli w czasie wojny, nie spotkało się z żadnym zrozumieniem. Dowiedzieliśmy

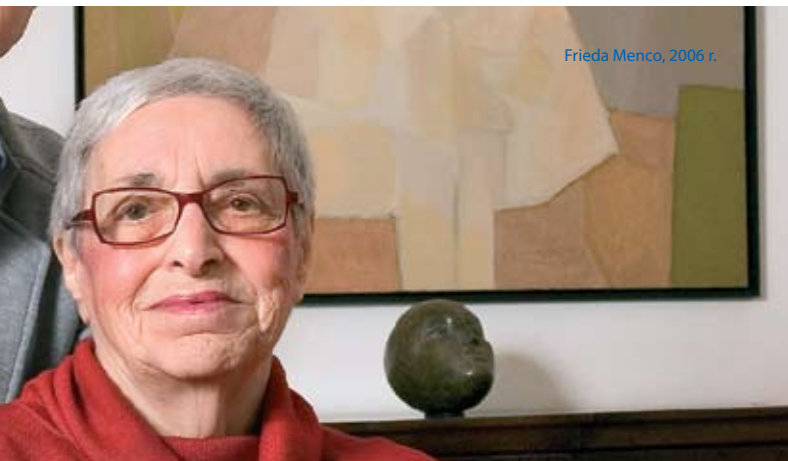
Marek Edelman, Warszawa 2006 r.

„Aby nie powtórzyło się to, czego byłem świadkiem”

Marek Edelman zawsze zajmuje aktywnie stanowisko w ważkich kwestiach dzisiejszego świata. Gdy w latach dziewięćdziesiątych toczyła się wojna domowa w byłej Jugosławii, udał się z konwojem pomocy humanitarnej do Sarajewa. Ostatnio wystosował list otwarty w sprawie nauczycielki z Białegostoku, która była prześladowana przez neofaszystów za to, że nauczwała o Holokauście:

„Dziękuję Pani, że uczy Pani i wychowuje nowe pokolenia świątłych obywateli. Jestem dumny, że mamy w Polsce takich pedagogów jak Pani, którzy ucząc wrażliwości i tolerancji, wyrażają sprzeciw wobec mowy nienawiści (...). Jest to obowiązek każdego przyzwoitego człowieka. Jeśli o tym zapomnimy, jak wiemy z doświadczenia, faszyzm pod różnymi hasłami jest zdolny zdobywać popularność. Może Pani być pewna, że ma Pani za sobą pokazną część społeczeństwa polskiego (...). Nie wolno ustawać w sprzeciwie wobec idei i czynów faszystowskich”.

Pogrzeb ok. 40 Żydów zamordowanych przez Polaków w czasie pogromu kieleckiego w 1946 r. Pierwsze lata po wojnie upłynęły pod znakiem niepokoju politycznych. W atmosferze wojny domowej dochodziło do rozlicznych wybuchów agresji i aktów przemocy, których celem stali się także Żydzi.

Frieda Menco, 2006 r.

się wówczas o śmierci mojego ojca i dziadków oraz wielu innych członków rodziny. Przekazywanie innym swoich doświadczeń z czasów wojny, a także walkę z nietolerancją, uważam za swój obowiązek. Mówiąc o walce, nie mam na myśli jakichś wielkich czynów. Na przykład, gdy najwyczajniej w świecie ofiarujesz pomoc swoim rodzicom albo sąsiadom, możesz czasem naprawdę zmienić na lepsze ich życie. Trzeba być otwartym wobec innych i unikać pochopnych sądów na temat spraw, o których niewiele wiemy”.

„Nie chcemy cię tutaj!”

Victor Breitburg, który ocalał z getta łódzkiego, a po wojnie wyemigrował do Wielkiej Brytanii, wspomina:

„Przyjechałem do Krakowa około południa. Na stacji było pełno powracających. Większość nie była Żydami. (...) Zobaczyłem mężczyznę, który miał na sobie obozowy pasiak. Dwaj Polacy zaczęli go wypytywać: »Hej Żydzie, dokąd jedziesz? Dlaczego nie jedziesz do Palestyny? Nie chcemy cię tutaj!« Odebrało mi mowę. Zobaczyłem, jak łzy zaczęły

płynąć po twarzy mężczyzny. Nikt nie stanął w jego obronie. Byłem przerażony i wściekły. Jak oni śmieli? Tak, jestem Żydem, ale równocześnie jestem Polakiem. Jak oni śmieli? (...) Mogę wybierać. Wracam do Terezina. Stamtąd pojedę do Palestyny lub do Anglii. Przysięgam, nigdy nie wrócę do Polski”.

Antysemityzm...
to uprzedzenie, postawa wrogości w stosunku do Żydów.

Ćwiczenia

1. Oto jak Frieda wypowiadała się na temat swego żydostwa: „Prawdę mówiąc, stałam się dopiero Żydówką w chwili dojścia nazistów do władzy. Wcześniej zbyt często się nad tym nie zastanawiałam”.

A. Napisz własnymi słowami, co Frieda mogła mieć na myśli.

B. Wymień kilka powodów, dla których ocaleni z Holocaustu Żydzi decydowali się po wojnie zostać lub opuścić swój rodzinny kraj.

C. Napisz, co oznaczało dla Friedy tzw. chłodne przyjęcie.

2. Wyjaśnij, dlaczego doszło do pogromu kieleckiego? Informacje na ten temat możesz znaleźć w Internecie: www.zydziwpolsce.edu.pl lub www.forum-znak.org.pl

3. Frieda Menco i Marek Edelman walczą z rasizmem i obojętnością. Podaj przykłady osób z twojego otoczenia lub tych, o których czytałeś w gazetach, kierujących się podobnymi zasadami. Napisz, czym się oni zajmują.

2 „Nigdy więcej”

Niektórych nazistów udało się aresztować i od razu po wojnie osądzić. Wielu jednak zbiegło i uniknęło kary. Rządy państw całego świata podjęły wówczas współpracę w nadziei, by już nigdy nie doszło do ludobójstwa.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka

Po drugiej wojnie światowej przywódcy różnych państw podczas wielu spotkań podejmowali liczne wysiłki, by nie dopuścić do ponownego wybuchu tak przerażającej wojny i zagwarantować trwały pokój. Prawie wszystkie kraje świata przystąpiły do nowej organizacji, zwanej Organizacją Narodów Zjednoczonych. W 1948 roku jej członkowie uchwalili zbiór najważniejszych praw człowieka, które zapisano w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

Przykładowe prawa człowieka

- Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w swych prawach.
- Każdy człowiek posiada:
- Prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa.
 - Prawo do równego traktowania przed sądem.
 - Prawo do ochrony przed dyskryminacją i nienawiścią z powodów różnic rasowych, płci, religii, narodowości czy języka.
 - Prawo do wolności poglądów i swobodnego ich wyrażania.
 - Prawo do wolności myśli, sumienia i religii.

Adolf Eichmann w czasie procesu w Jerozolimie

Kofi Annan, Sekretarz Generalny ONZ do 2006 r., podczas ceremonii zamykającej Światowy Festiwal Dzieci, który się odbył w Bazylei (Szwajcaria) w 2000 r. Kiedyś wypowiedział te słowa: „Zwalczając antysemityzm, walczysz o przyszłość całej ludzkości”.

Proces Eichmanna

Ogrom zbrodni Holocaustu i towarzyszących mu wydarzeń dotarł w pełni do świadomości ludzi dopiero w 1961 roku podczas toczącego się w Jerozolimie procesu Adolfa Eichmanna. W czasie II wojny światowej Eichmann był odpowiedzialny za transport Żydów ze wszystkich okupowanych krajów do obozów koncentracyjnych i obozów zagłady. Proces Eichmanna miał szczególny charakter. Relacje z posiedzenia sądu można było oglądać we własnym pokoju na ekranie telewizora. Pamiętajmy, że telewizja w tym czasie stawała się coraz bardziej popularna. Ofiary składały swoje zeznania w charakterze świadków. Na całym świecie można było na własne oczy zobaczyć, jak silne emocje towarzyszyły ich relacjom. Na żywo usłyszano też, jak Eichmann tłumaczył swoje postępowanie, twierdząc, że wysyłając ludzi na śmierć, po prostu wykonywał rozkazy. Wypowiedź Eichmanna wszystkich zszokowała, albowiem uświadamiała, jak wielu ludzi wypełniających tylko „swoje obowiązki” przyczyniło się do zagłady Żydów.

Antyfaszystowska demonstracja pod hasłem "Nigdy więcej Holocaustu", Warszawa 1996

Kara za zbrodnie

W niemieckim mieście Norymberdze rozpoczął się w 1945 r. proces 206 nazistowskich zbrodniarzy wojennych. Stanęli przed pierwszym w historii Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym. Proces norymberski był inspiracją do powstania międzynarodowego sądu karnego (zwanego odtąd trybunałem), specjalizującego się w ściganiu zbrodni ludobójstwa i zbrodni przeciwko ludzkości. Wzrastające w nadchodzących latach napięcie pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Związkiem Radzieckim pokrzyżowało niestety te plany.

Zaczęła się tzw. zimna wojna, która skupiła na sobie uwagę całego świata. Dopiero, gdy w końcu lat 80. relacje między dwoma mocarstwami uległy poprawie, powołano do życia pierwsze międzynarodowe trybunały karne, takie jak: Trybunał dla byłej Jugosławii (1993) i Trybunał dla Rwandy (1994). Cztery lata później utworzono stały Międzynarodowy Trybunał Karny z siedzibą w Hadze (Holandia). Niektóre kraje, takie jak Stany Zjednoczone, Izrael, Chiny, Korea Północna nie uznają jednak jego jurysdykcji.

Ludobójstwo...
celowe wyniszczanie całych narodów, grup etnicznych, religijnych lub rasowych, zarówno poprzez fizyczne zabójstwa członków grupy, jak i kontrolę urodzin, przymusowe odbieranie dzieci czy stworzenie warunków życia obliczonych na fizyczne wyniszczenie.

1. A. Wyjaśnij własnymi słowami, jaki dostrzegasz związek między Powszechną Deklaracją Praw Człowieka a Holocaustem.

B. Co oznacza w tytule Deklaracji słowo „powszechna”?

2. Które z praw człowieka uważasz za najważniejsze? Więcej informacji na temat praw człowieka możesz znaleźć na stronach internetowych Organizacji Narodów Zjednoczonych i Amnesty International.
3. Wyjaśnij, jak rozumiesz następujące słowa wypowiedziane przez Kofi Annana: „Zwalczając antysemityzm, walczysz o przyszłość całej ludzkości”.

3 Jakie są granice wolności słowa?

Po wojnie europejscy Żydzi zaczęli budować swoje życie na nowo. Kultura żydowska powoli się odradzała, otwierano synagogi i szkoły żydowskie. Jednak antysemityzm nie zniknął. Przeciwnie, przyjął on nowe formy – niektórzy ludzie głoszą pogląd, że Holocaust był kłamstwem.

Stare mity

Naziści nie wymyślili antysemityzmu. Przez stulecia na całym świecie Żydzi byli bowiem dyskryminowani i prześladowani. Regularnie obarczano ich winą za różne nieszczęścia i katastrofy. Na przykład, około 1350 r. tysiące Żydów zostało zabitych, po tym kiedy rozpowszechniła się pogłoska o roznoszeniu przez nich zarazy. Sześć wieków później, w 1929 r., wielu ludzi podejrzewało Żydów o to, że stali za krachem giełdy nowojorskiej. Zwłaszcza w Europie popularny był wówczas mit głoszący, że Żydzi mają sekretny plan opanowania świata. Ponadto uważano, że są niesłuchanie bogaci. Tymczasem w wielu krajach europejskich należeli do najbardziej ubogiej grupy społecznej,

która borykała się z brakiem akceptacji w społeczeństwie.

Nowe mity

Nieliczni Żydzi, którzy przeżyli wojnę i nie wyemigrowali z Europy, próbowali odbudowywać swoje życie. Po latach zaczęła odradzać się kultura żydowska, otwarto tu i ówdzie synagogi. Europejczycy stanęli jednak wówczas w obliczu nowych przejawów antysemityzmu. Jednym z nich jest twierdzenie, iż Holocaust nigdy się nie wydarzył.

Zaprzeczenie Holocaustowi

Antysemityzm nie zaniknął bynajmniej po wyzwoleniu. W Europie i w Stanach Zjednoczonych

Demonstracja Polskiej Wspólnoty Narodowej, skrajnie nacjonalistycznej organizacji w Krakowie w 1992 r.

Powrót Tory. Uroczyste przekazanie, odnalezionego po latach, Tory krakowskiej synagodze Remuh w 1996 r.

Zdumiewające porównania

Holocaust nie był pierwszym ani ostatnim ludobójstwem w historii świata, a Żydzi nie byli jedynymi ofiarami nazistowskich prześladowań. Wszystkie zbrodnie ludobójstwa są przerażające i każda z nich jest inna. Lecz zbrodnia o takim zasięgu i charakterze jak Holocaust nigdy wcześniej nie miała miejsca. Naziści chcieli zgładzić wszystkich Żydów. Mordy te były planowo zorganizowane i dokonały się w samym centrum Europy. Istnieją jednak tacy, którzy próbują umniejszyć znaczenie Holocaustu, porównując tamtą tragedię do innych przerażających wydarzeń. Jako przykład może posłużyć porównanie Holocaustu do bombardowania przez aliantów niemieckiego miasta Drezna, które w istocie było wydarzeniem przerażającym. Neonaziści, wykorzystując ten fakt, propagują pogląd, że to nie Żydzi, lecz Niemcy byli ofiarami II wojny światowej.

Żydowska piekarnia w Berlinie

„Oświęcim comes back” – graffiti w jednym z podziemnych przejść w Krakowie

aktywnie działają liczne grupy neonazistowskie. Tak jak Hitler uznają one „białą rasę” za lepszą od innych. Neonaziści występują przeciwko mniejszościom narodowym i religijnym, a zatem także przeciwko Żydom. Utrzymują, że to sami Żydzi wymyślili Holokaust, by zdobyć poparcie dla stworzenia własnego żydowskiego państwa. Twierdzą ponadto, że dziennik Anny Frank nie jest autentyczny, lecz został napisany po wojnie.

krajach europejskich (w tym również w Polsce) za przestępstwo karane z urzędu.

Znieważanie zabronione na mocy prawa

Neonaziści używają przede wszystkim Internetu do rozpowszechniania swoich poglądów i zdobycia poparcia ze strony innych ekstremistycznych grup prawicowych. Ludzie, którzy zaprzeczają Holokaustowi szerzą kłamstwa w celu znieważenia Żydów. Dlatego zaprzeczanie Holokaustowi uznano w wielu

Ingo Hasselbach

1. Wyjaśnij, dlaczego nie jest słuszne twierdzenie, że naziści wymyślili antysemityzm. Podaj dwa przykłady na poparcie swojej wypowiedzi.

2. Nie w każdym kraju kwestionowanie Holokaustu jest prawnie zabronione. W Stanach Zjednoczonych na przykład uznaje się wolność wypowiedzi za ważniejsze prawo. **Jakie jest twoje zdanie na ten temat? Wyjaśnij swoje stanowisko.**

3. Ingo Hasselbach zasłynął w Niemczech jako zatwardziały neonazista. W 1992 roku zorganizował i dokonał w grupie zamachu na budynek, gdzie mieszkali Turcy. Niektórzy z nich zginęli. Już przed zamachem nachodziły go chwile zwątpienia w słuszność swego postępowania, później nastąpił przełom, a dzisiaj jest pewien, że powinien był wtedy powstrzymać siebie i innych. Wyznał to w telewizji, a w sądzie złożył zeznania przeciwko swoim wcześniejszym przyjacielom. Historię swojej aktywnej działalności, a potem zerwanie z nią przedstawia dzisiaj dzieciom w szkołach. Napisał też książkę o swoim życiu jako neonazisty.

A. **Jak sądzisz, dlaczego młodzież przyłącza się czasem do grup neonazistowskich? Zaznacz krzyżykiem odpowiedni kwadrat i uzupełnij ostatnie zdanie:**

- Ponieważ czują się lepsi od innych.
- Ponieważ nie wiedzą wiele na temat drugiej wojny światowej.
- Ponieważ dążą do stworzenia lepszego świata.
- Ponieważ zamiast być w samotności, wolą przynależać do grupy.
- Ponieważ oni

B. **Jak myślisz, dlaczego młodym ludziom trudno jest zerwać z neonazizmem? Podaj kilka powodów.**

4 Nadzieja na państwo żydowskie

Od końca XIX w. rosła liczba Żydów, którzy osiedlali się na terenach dzisiejszego Izraela, gdzie ich przodkowie żyli od wieków. Bardzo wielu Żydów opuściło Europę w następstwie Holokaustu. Państwo Izrael proklamowano w 1948 r. Tym samym ziściło się marzenie wielu pokoleń Żydów, dążących do posiadania własnego państwa, które mogłoby ich bronić przed antysemityzmem.

Syjonizm

Syjonizm to ruch na rzecz utworzenia państwa żydowskiego na terenie Izraela. Pragnienie powrotu do Syjonu (termin biblijny na określenie Izraela i Jerozolimy) obecne było w żydowskich modlitwach i kulturze od dwóch tysięcy lat. Stało się ono podstawą życia religijnego Żydów w diasporze. Syjonizm narodził się w końcu XIX w. jako reakcja na pogromy w Europie Wschodniej i rozwój antysemityzmu w Europie Zachodniej. W tym czasie nie tylko Żydzi pragnęli utworzenia własnego państwa. Był to czas rozwoju różnych nacjonalizmów. Pierwsi syjoniści europejscy osiedlili się w Palestynie na początku zeszłego wieku, kiedy znajdowała się ona pod rządami Wielkiej Brytanii. Początkowo stosunki Żydów i ich arabskich sąsiadów - Palestyńczyków układały się

pokojowo. Żydzi kupowali ziemię od arabskich właścicieli ziemskich.

Na drodze do utworzenia państwa żydowskiego

Żydzi zaczęli emigrować z Europy do Palestyny w XIX w., uciekając przed antysemityzmem. Powiększali istniejące tam żydowskie społeczności, które powstawały na terenach nabywanych od arabskich właścicieli ziemskich. Sprawujący na tym obszarze władzę Brytyjczycy dali nadzieję mieszkającym tam Żydom i Palestyńczykom na powstanie ich własnych państw. Pragnienie obydwu grup posiadania własnego państwa narodowego na tym samym obszarze stało się zarzewiem konfliktu o ziemię, który trwa do dzisiaj. Na początku 1947 r. Wielka Brytania ogłosiła wycofanie się z tych terenów, a w listopadzie ONZ przyjęła rezolucję o podziale dawnego brytyjskiego terytorium mandatowego na dwa państwa: żydowskie i arabskie. Niemniej

Dzieci żydowskie po przyjeździe do Izraela, 1948 r.

Migracje

Wojna między krajami arabskimi i Izraelem miała bezpośrednie konsekwencje także dla Żydów mieszkających w innych częściach świata. W wielu krajach arabskich Żydzi czuli się zagrożeni i stali się celem ataków. Sytuacja ta zmusiła ponad pół miliona Żydów do wyjazdu do Izraela. Początkowo w Północnej Afryce i na Środkowym Wschodzie mieszkało milion Żydów. Do lat 70. liczba ta spadła do ok. 30 000. Ci, którzy przybyli do Izraela, otrzymali obywatelstwo i zostali zintegrowani ze społeczeństwem. Od 1989 r. ponad milion rosyjskojęzycznych Żydów przyjechało do Izraela. Dlatego większość mieszkańców Izraela to dzieci emigrantów. Dzisiaj w Izraelu mieszkają Żydzi z ponad 100 krajów.

Syjonizm...

to nazwa ruchu żydowskiego, który dążył do utworzenia niepodległego państwa żydowskiego w Palestynie.

Palestyna...

to nazwa nadana przez Rzymian jednej z prowincji Imperium Rzymskiego obejmująca tereny dzisiejszego Izraela i Terytorium Autonomii Palestyńskiej. W następnych wiekach teren ten był częścią Imperium Tureckiego. W latach 1914-1947 znajdował się pod zarządem brytyjskim, jako terytorium mandatowe Palestyny.

Młodzi Izraelczycy przed Ścianą Płaczu (Mur Zachodni) w Jerozolimie, 2004 r.

Ćwiczenia

jednak kilka krajów arabskich głosowało przeciwko tej rezolucji.

14 maja 1948 r. Żydowska Rada Narodowa proklamowała powstanie Państwa Izrael w oparciu o rezolucję ONZ. W odpowiedzi kilka krajów sąsiednich zaatakowało nowo utworzone państwo żydowskie. Była to pierwsza arabsko-izraelska wojna, którą Izrael wygrał. Wielu palestyńskich Arabów zachęconych przez przywódców opuściło swoją ziemię, bowiem obiecywano im szybki powrót, oparty na przeświadczeniu, że niedługo Izrael zostanie pokonany. Chociaż niektórzy Izraelczycy chcieli, aby Arabowie pozostali, to jednak wielu z nich wydalono z Izraela. Większość arabskich Palestyńczyków, którzy w tym czasie opuścili Izrael, zmuszonych zostało do zamieszkania w obozach dla uchodźców. Wiele z tych obozów przekształciło się potem w stałe miasta, które do dnia dzisiejszego znajdują się pod administracją ONZ. Z kolei ci, którzy pozostali w Izraelu, otrzymali obywatelstwo izraelskie. W 1967 r. wybuchła kolejna wojna i od tego czasu napięcie nie ustaje. Wojny i konflikty spowodowały wiele ofiar.

Antysyjonizm

Żydzi mieszkający w krajach rządzonych przez reżimy komunistyczne często obawiali się manifestować swoją żydowską tożsamość. Po utworzeniu w 1948 r. Izraela, Związek Radziecki początkowo liczył na dobre stosunki z państwem żydowskim, ponieważ zależało mu na poszerzeniu swojej strefy wpływów na Bliskim Wschodzie. Sytuacja zmieniła

się, kiedy Izrael zdecydował o przyjęciu orientacji prozachodniej, włączając w to silne stosunki ze Stanami Zjednoczonymi. Wtedy Związek Radziecki i jego sojusznicy opowiedzieli się zdecydowanie po stronie państw arabskich, pozostających w konflikcie z Izraelem. Władze komunistyczne zwróciły się przeciwko ludności żydowskiej, określając ją mianem „syjonistów”. Prominentni Żydzi zostali oskarżeni o działalność szpiegowską na rzecz „imperializmu zachodniego”. Wielu pozbawiono pracy, niektórych nawet aresztowano. Fale inspirowanej przez rząd antysemickiej nagonki zmusiły tysiące Żydów do emigracji. Nawet dzisiaj niektórzy ludzie, chcąc ukryć swoje antysemickie poglądy, zamiast mówić o Żydach, mówią o Izraelu.

1. A. Ile lat po zakończeniu drugiej wojny światowej proklamowano państwo Izrael?

B. Wyjaśnij własnymi słowami, dlaczego syjonizm w tym czasie był tak ważny dla wielu Żydów.

2. Izrael jest społeczeństwem wielokulturowym? Wyjaśnij, dlaczego.

3. Wyjaśnij, dlaczego Związek Radziecki i jego państwa satelickie zmieniły swoje stanowisko wobec Izraela w latach pięćdziesiątych?

5 Czy to tylko krytyka, czy antysemityzm?

Konflikt bliskowschodni częściej niż inne konflikty pojawia się w światowych serwisach informacyjnych. Niektórzy politycy i fora międzynarodowe regularnie krytykują izraelskie reakcje na zagrożenie bezpieczeństwa kraju, w obliczu którego Izrael się znalazł. Krytyka ta czasem nie ma niczego wspólnego z rzeczywistą sytuacją, lecz jest jedynie pretekstem do antysemickich oskarżeń.

Krytyka Izraela nie jest antysemicka sama w sobie. Jeżeli jednak opiera się ona na uprzedzeniach dotyczących tego, „jacy są Żydzi” lub jeżeli prowadzi do powstawania teorii spiskowych czy też jest skierowana przeciwko Żydom, wtedy staje się wyrazem antysemityzmu. Żydzi mieszkają we wszystkich częściach świata i różnią się między sobą. Tym niemniej często obarcza się ich zbiorową odpowiedzialnością za to, co dzieje się w Izraelu. Ludzie mówią „Izrael”, ale rzeczywistość mają na myśli wszystkich Żydów, definiowanych jako wrogów. Taka właśnie postawa prowadzi do antysemickich wystąpień. Na przykład w listopadzie 2003 r. zaatakowano szkołę żydowską w Paryżu. W tym samym miesiącu miał w Istambule miejsce zamach bombowy na synagogę, który zabił ponad 20 ludzi. Z kolei w lutym 2007 r. żydowskie przedszkole w Berlinie zostało pomazane nazistowskimi symbolami. Niektórzy ludzie mają tendencję do traktowania na równi polityki izraelskiej i polityki reżimu nazistowskiego. „To, co Niemcy zrobili Żydom wtedy,

jest teraz wyrządzane Palestyńczykom przez Izrael” – mówią. Przyrównywanie państwa żydowskiego do sprawców Holokaustu jest zasadniczym błędem. Niemcy nazistowskie, państwo dyktatorskie, realizowały antysemicką i rasistowską ideologię, skazując całą grupę na wymarcie. Natomiast Izrael, państwo demokratyczne, nie prowadzi polityki unicestwienia.

„Naziści!”

Porównywanie Izraela z niemieckim rządem nazistowskim ma na celu zarówno pomniejszenie znaczenia Holokaustu, jak i podważanie legalności istnienia państwa żydowskiego. Nawet we własnym kraju, politycy izraelscy są czasem porównywani do nazistów. Porównanie takie to rodzaj obelgi, wykorzystywanej przeciwko komuś, kto prezentuje odmienną opinię. Porównanie z nazistami jest oczywiście bolesne i czyni dyskusję bardzo trudną.

Żydzi są regularnym celem ataków poza Izraelem. W 2003 r. doszło w Casablance do ataków na kilka budynków, w których znajdowali się Żydzi. Zginęło 54 ludzi. Natychmiast po zamachach Marokańczycy wyszli na ulicę, by zaprotestować przeciwko nim.

Krytyka Izraela, antysemityzm czy może jedno i drugie?

Protest

W Izraelu i innych krajach często odbywają się demonstracje przeciwko zapobiegawczym działaniom, jakie podejmuje rząd Izraela. Tak się też stało, gdy zapadła decyzja budowy muru odgradzającego Izrael od Palestyńczyków. Rząd chciał tym sposobem położyć kres atakom bombowym skierowanym przeciwko jego obywatelom. Krytycy tej decyzji podkreślali z naciskiem, że mur uniemożliwi wielu Palestyńczykom dostęp do ich domów lub miejsc pracy. Również w Holandii odbyły się demonstracje przeciwko budowie muru. Grupa uczestników niosła transparenty, na których widniały nazistowskie symbole i przedstawienia Ariela Sharona, ówczesnego premiera Izraela, jako Hitlera. A więc, czy była to krytyka, czy po prostu antysemityzm? A może jedno i drugie?

Arabskie wydanie *Protokołów Mędrców Syjonu* z 1976 r. Na Targach Książki we Frankfurcie nad Menem w 2005 r. na irańskim stoisku można było znaleźć klasyczne teksty antysemitki, takie jak *Protokoły Mędrców Syjonu* i książkę Henry'ego Forda pt. *Międzynarodowy Żyd. Główny problem świata z 1920 r.* Książki te propagują antysemitkę teorię spiskową.

Protokoły

Konflikt w Izraelu jest często wykorzystywany jako pretekst, aby wywołać nienawiść do Żydów, wskrzeszając stare stereotypy i uprzedzenia. Zwłaszcza na Bliskim Wschodzie przekonanie o istnieniu sekretnego planu opanowania świata przez Żydów jest szeroko rozprzestrzenione. Teoria spisku żydowskiego upowszechniła się w Europie i USA, po opublikowaniu ok. 1900 r. fikcyjnej relacji tzw. „Protokołów Mędrców Syjonu”. Antysemita zmyślił historię spisku żydowskiego, celem którego miałyby być opanowanie świata, opisując misterne jego szczegóły. Pomimo faktu, że książka ta jest fałszerstwem, „Protokoły” w dalszym ciągu krążą w różnych kręgach ultrapravicowych, jak również w wielu arabskich i afrykańskich krajach. W 2006 r. świat został zszokowany kwestionowaniem Holokaustu

przez prezydenta Iranu i nawiązaniem do całkowitego zniszczenia Izraela. Taki otwarty antysemitizm wyrażony przez głowę państwa jest nowym zjawiskiem. Doprowadził on do protestów na całym świecie.

Klasyczny motyw antysemitki, gdzie Żydzi przedstawieni są jako robaki lub węże. Karykatura Ariela Sharona, byłego premiera Izraela, Arabia Saudyjska (2001 r.).

Ćwiczenia

1. A. Dlaczego nie można wszystkich Żydów obarczać odpowiedzialnością za to, co się dzieje w Izraelu?

B. Czy sądzisz, że problem ten dotyczy także innych grup? Jeżeli tak, to podaj przykłady.

2. A. Przyjrzyj się fotografii przedstawiającej demonstrację w Amsterdamie w 2002 r. Burmistrz Amsterdamu zakazał używania niektórych transparentów. Wybierz dwa z nich i wyjaśnij, jakie zastrzeżenia można mieć wobec tych transparentów?

B. Porównaj zdjęcie z demonstracji w Amsterdamie z 2002 r. z karykaturą z prasy polskiej z 1967 r. (strona 9). Jakie dostrzegasz między nimi podobieństwa i różnice?

3. Oto karykatura Ariela Sharona, który był premierem Izraela do 2006 roku.

A. Jak dostrzegasz tutaj symbole?

B. Napisz list do administratora strony internetowej, na której zamieszczona została ta karykatura, z prośbą o jej usunięcie. Uzasadnij swoją prośbę.

C. Napisz odpowiedź na tę prośbę i uzasadnij ją.

6 Amal i Odelia

Czy przyjaźnisz się z kimś, kto wywodzi się z zupełnie innej kultury lub wyznaje inną religię? Przyjaźń między ludźmi różnych kultur czy wyznań nie zawsze musi być źródłem problemów. Różnice kulturowe albo wyznaniowe nie odgrywają często w przyjaźni większej roli, przeciwnie – mogą nawet być źródłem dodatkowych przeżyć.

Niemniej, gdy okaże się, że przyjaciele posiadają uprzedzenia albo za mało znają własne kultury, nawiązanie głębszych związków wymaga większego wysiłku. Dwie młode dziewczyny, Amal i Odelia, o których dalej piszemy, stwierdzają wprost, że pochodzą z dwóch różnych światów, a mimo to starają się ze sobą przyjaźnić.

Polityczny kontekst przyjaźni młodych dziewcząt jest złożony. Amal pisze: „Jeśli chcesz zachować przyjaźń, musisz odsunąć politykę na bok, szczególnie na samym początku. Wtedy, bowiem jest niesłychanie trudno zaakceptować inny punkt widzenia w kwestiach wzbudzających tak silne emocje”. Odelia wyjaśnia: „Spędzanie czasu z kimś, kto pochodzi z całkiem innej kultury, jest po prostu bardzo skomplikowane. Trzeba przy tym pamiętać, iż mamy już przyjaciół w

naszym własnym świecie i szukanie nowych nie wydaje się aż tak ważne”.

Obie uważają jednak, że powinny pozostać przyjaciółkami, przede wszystkim z powodu swoich ideałów, a nie kultur. W listach wspominają też o polityce. Obie pragną, by skończyła się wojna w ich kraju, ale poglądy obu dziewczyn na temat przyczyn wzajemnej agresji różnią się zasadniczo. Amal twierdzi: „Nieszczęście Palestyńczyków zaczęło się w 1948 roku. Od tej chwili przestano liczyć się z naszą arabską historią i tak jest do dzisiaj”. Odelia odpowiada: „Owszem, ale to moi dziadkowie musieli wtedy opuścić Maroko. Z powodu wojny, która wybuchła w 1948 roku, życie Żydów wszędzie stało się trudne”.

Odelia (z lewej) i Amal w Jerozolimie. Amal nie jest prawdziwym imieniem dziewczynki. Ona sama i jej rodzina chcą pozostać anonimowi, dlatego na zdjęciu nie możemy zobaczyć jej twarzy.

Przyjaźń pod ostrzałem

Amal i Odelia miały zaledwie osiemnaście lat, kiedy spotkały się po raz pierwszy w Szwajcarii podczas wymiany uczniów z różnych szkół. Amal jest muzułmanką i Palestynką. Odelia to Żydówka z Izraela. Obie urodziły się w Jerozolimie i obie kochają swoje miasto. Po powrocie do domu podtrzymały nawiązany kontakt. Zaczęły pisać listy o swoich przeżyciach, marzeniach o przyszłości i różnicach między Palestyńczykami i Izraelczykami. Nie ukrywały też przed sobą tego, co naprawdę na swój temat myślą. Dwa razy spotkały się w Jerozolimie. Ich listy i dyskusje opublikowane zostały w książce zatytułowanej *Obie chcemy tutaj żyć. Przyjaźń pod ostrzałem w Jerozolimie*.

Dzięki przyjaźni dwie dziewczyny poznały się lepiej, poznały też lepiej swoje kultury i swoich przodków. Dziadkowie Odellii pochodzą z Maroka i z Argentyny. Cała rodzina Amal to Palestyńczycy. Okupacja izraelska spowodowała, że większość członków jej rodziny żyje odseparowana, z dala od siebie. Z trudnościami mogą się odwiedzać. To, co Amal i Odelia dotychczas myślały o sobie jako o Palestynce i Żydówce, pochodziło głównie z telewizji i opowieści innych ludzi. I nie pokrywało się z prawdą. Odelia uświadomiła sobie, jak ciężko jest być Palestyńczykiem i żyć pod obcym panowaniem. Natomiast Amal wie teraz, że nie każdy Izraelczyk jest wrogiem.

1. A. Opisz własnymi słowami konsekwencje wydarzeń z lat 1948 i 1949 dla dziadków i rodziców Amal.

- B. Opisz własnymi słowami konsekwencje wydarzeń z lat 1948 i 1949 dla dziadków i rodziców Odellii.

2. Odelia sądzi, że przyjaźń z osobą pochodzącą z zupełnie innej kultury jest bardzo skomplikowana.

- A. Wyjaśnij, dlaczego taka przyjaźń może okazać się problemem.

- B. Jak mógłbyś rozwiązać ten problem?

3. Zastanów się, czy tytuł książki: *Obie chcemy tutaj żyć. Przyjaźń pod ostrzałem w Jerozolimie* jest dobry, czy może raczej nie trafiony. Wyjaśnij swoją opinię.

4. Jak sądzisz, czy Amal i Odelia pozostaną przyjaciółkami? Uzasadnij swoją odpowiedź.

1. Antysemityzm – ciągłe zmaganie?

Taki jest tytuł tej broszury. Przejrzyj ją raz jeszcze i znajdź ilustrację, która najlepiej pasuje do tego tytułu.

A. Wyjaśnij, dlaczego ją wybrałeś.

B. Zrób kserokopię ilustracji.

C. Wymyśl własny, nowy podpis.

Lekcja w szkole żydowskiej w Harlem, Holandia 2005 r.

2. Upamiętnianie

W 2005 roku polski minister edukacji wprowadził dzień pamięci o Holokauście w Polsce, wyznaczając jego datę na 19 kwietnia, dzień wybuchu powstania w getcie warszawskim. W tym samym roku Organizacja Narodów Zjednoczonych ogłosiła, że 27 stycznia, dzień wyzwolenia obozu Auschwitz przez wojska radzieckie, stanie się dniem upamiętnienia Holokaustu na całym świecie.

A. Dlaczego polski minister edukacji wybrał 19 kwietnia, a Organizacja Narodów Zjednoczonych – 27 stycznia? Wyjaśnij specjalne znaczenie tych dat.

Były niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny Auschwitz-Birkenau

B. Co sądzisz o tych dniach pamięci?

Mecz piłki nożnej między młodymi Żydami i Marokańczykami w Amsterdamie, 2004 r.

3. Działanie

Działanie na rzecz rozwiązania konfliktów.

Nieporozumienia między ludźmi lub grupami ludzi występują wszędzie. Z pewnością potrafisz podać kilka przykładów takich konfliktów.

A. Razem z kolegą poszukajcie przykładu konfliktu rozgrywanego się w twoim bezpośrednim otoczeniu, w klasie lub sąsiedztwie. Jeśli nie znajdziecie żadnego przykładu, możecie posłużyć się prasą, radiem lub telewizją. Następnie pomyślcie, co należy zrobić, by doprowadzić do porozumienia pomiędzy zwaśnionymi ludźmi.

B. Sporządźcie plan działania. Napiszcie, co chcecie zrobić. Wyszczególnijcie, w jaki sposób zamierzacie przyciągnąć inne osoby do waszego projektu. Należy przy tym pamiętać, by wzbudzić ich entuzjazm. Nie zapomnijcie wspomnieć, jakie osoby i organizacje chcecie włączyć do waszej akcji i dlaczego.

C. Zaprojektuj plakat zachęcający innych do włączenia się w projekt.

Zeszyt ten jest częścią pakietu edukacyjnego, obejmującego trzy główne tematy:

1. Historia Żydów w Europie i antysemityzm do 1945 r.
2. Współczesny antysemityzm w Europie.
3. Upředzenia, dyskryminacja, rasizm i antysemityzm.

Materiały te zostały zaadaptowane do użytku szkolnego w kilku krajach europejskich i są dostępne w językach oficjalnych każdego z tych krajów. Wszystkie materiały zostały przygotowane przez OBWE/ODIHR i Dom Anny Frank we współpracy z ekspertami z krajów zaangażowanych w realizację projektu.

OBWE/ODIHR

Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie zrzesza 56 krajów z Europy, Ameryki Północnej i Azji Środkowej. Jej głównym zadaniem jest zapobieganie powstawaniu konfliktów. Jedną z jej agend, Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR), zajmuje się wspieraniem inicjatyw podejmowanych na polu krzewienia tolerancji i przeciwdziałania dyskryminacji, obrony praw człowieka i demokracji. Więcej informacji znajduje się na stronie: www.osce.org/odihhr.

Dom Anny Frank

Dom Anny Frank jest muzeum, zorganizowanym w miejscu, gdzie w czasie wojny ukrywała się Anna Frank. Jego misją jest promowanie ideałów Anny w odniesieniu do czasów, w których żyła, ale także ze względu na ich współczesne znaczenie. Realizowane tam projekty edukacyjne mają na celu zwalczanie współczesnych form antysemityzmu, rasizmu i ksenofobii, jak również wspieranie tolerancji i krzewienie postaw szacunku wobec innych. Więcej informacji znajduje się na stronie: www.annefrank.org.

Stowarzyszenie Centrum Polsko-Niemieckie

Stowarzyszenie Centrum Polsko-Niemieckie w Krakowie jest organizacją pozarządową, która działa na rzecz porozumienia między narodami. Jego działalność koncentruje się głównie na programach wizyt studyjnych i wymiany młodzieży. Centrum realizuje także projekty edukacyjne, których celem jest promocja tolerancji i zwalczanie antysemityzmu, uprzedzeń i innych form dyskryminacji. Więcej informacji znajduje się na stronie: www.scpn.krakow.pl.

Środek dydaktyczny zalecany do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisany do wykazu środków dydaktycznych przeznaczonych do kształcenia ogólnego do nauczania historii i społeczeństwa na poziomie szkoły podstawowej oraz historii na poziomie gimnazjum na podstawie recenzji rzeczoznawców: dr Lucyny Kudły rekomendowanej przez Akademię Pedagogiczną w Krakowie oraz dr Melanii Sobańskiej-Bondaruk rekomendowanej przez Polskie Towarzystwo Historyczne. Numer zalecenia 2335/2008 rok.

© Dom Anny Frank, OBWE/ODIHR

Stowarzyszenie Centrum Polsko-Niemieckie
Kraków 2008

Wydanie II (poprawione)

Projekt dofinansowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej

Tekst: Ineke Mok, Willem-Pieter van Ledden, Karen Polak (Dom Anny Frank) **Adaptacja polska:** Piotr Trojański, Katarzyna Tymczak (Stowarzyszenie Centrum Polsko-Niemieckie) **Tłumaczenie:** Ewa Franus **Korekta językowa:** Jadwiga Pinderska-Lech, Andrzej Chłudzkiński **Produkcja:** Anne Frank House **Projekt graficzny:** Karel Oosting **Adaptacje językowe:** Matthias E. Kail **Wydrukowano w Polsce:** Drukarnia Skleniarz

Ilustracje: AFH, Bruno Barbey/Magnum/Hollandse Hoogte, Jacek Bednarczyk, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Charlotte Bogaert Fotografie, Bram Budel, Kevin Frayer/AP Photo, Gazeta Krakowska, GPO, Annie Griffith/Corbis/TCS, Dietmar Gust Fotografie Berlin, Ton Hendriks/Hollandse Hoogte, Naftali Hilger, Anna Kaczmarz, Olaf Kraak/ANP, Malgorzata Kujawka, MEMRI.org, Ilan Ossendryver/fic-creations.com, Rowolt Berlin Verlag GmbH Berlin, Günter Schneider, Abdelhak Senna/AFP, Stephen Roth Institute for the Study of Antisemitism and Racism/Tel Aviv University, Markus Steucklin/EPA, Włodzimierz Susid, Piotr Trojański, USHMM, Edwin Walvisch Fotografie, Julia Werde, Kluger Zoltan/GPO.

Dolożyliśmy starań, by odnaleźć właścicieli praw autorskich do wszystkich ilustracji zamieszczonych w tej publikacji. Jeżeli jednak zauważą Państwo, że jakieś zdjęcie(a) nie zostało właściwie rozpoznane, prosimy o kontakt z Domem Anny Frank.

7 „Kolorowa Tolerancja”

Pierwszego dnia wiosny setki młodych ludzi wychodzą na ulice Łodzi, by wyrazić swoją dezaprobatę wobec autorów wulgarnych i rasistowskich napisów, które można spotkać w miejscach publicznych na murach, parkanach i frontonach kamienic. Światowy Dzień Walki z Rasizmem został ustanowiony przez UNESCO i obchodzony jest 21 marca. W tym dniu zarówno młodzi, jak i dorośli wychodzą na ulice z farbą i pędzlami, by zamalowywać obraźliwe napisy.

Grupa młodych ludzi na jednej z głównych ulic Łodzi

Pomysłodawczynią projektu „Kolorowa Tolerancja” jest Joanna Podolska, która w ten sposób tłumaczy jego cel: „Co roku zamalowujemy hasła, które co prawda wciąż wracają na mury, ale jesteśmy przekonani, że nasza akcja ma sens, bo z nietolerancją trzeba walczyć. Młodzi ludzie mówią: ‘Wstydę się, że w moim mieście można zobaczyć takie hasła. Chcę coś zrobić, by to zmienić’. Marek Edelman, który przeżył getto warszawskie i Holokaust, mieszka teraz w Łodzi i wspiera nasz projekt. Jego poparcie znaczy dla nas bardzo wiele”.

W ramach projektu „Kolorowa Tolerancja” organizowane są także koncerty i inne wydarzenia kulturalne, mające na celu propagowanie idei tolerancji poprzez prezentację różnych kultur, religii i punktów widzenia. Na przykład, studenci zwiedzają różne kościoły i synagogi, spotykają młodzież z innych krajów. Uczniowie jednej ze szkół zorganizowali wystawę starych fotografii Łodzi, chcieli w ten sposób pokazać wielokulturowe życie miasta sprzed II wojny światowej.

Ćwiczenia

Joanna Podolska

1. Podaj inny przykład akcji skierowanej przeciwko nietolerancji. Możesz zajrzeć do Internetu, np. na następujące strony: www.nigdywiecej.prh.pl; <http://or.org.pl> lub www.tolerancja.pl.

2. Czy zgadzasz się z Joanną Podolską, która mówi, że aka akcja jest ważna? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Grupa młodych ludzi zamalowuje rasistowskie napisy

